

บทความวิชาการ

ศาสนสถานแหล่งท่องเที่ยวในพระพุทธศาสนา

พระครูสันติธรรมมารีต (บุญชัย สนฺติกโร)¹

บทคัดย่อ

แนวทางการบริหารจัดการเพื่อสนับสนุนให้ศาสนสถานที่สำคัญของวัดเป็นสถานที่แหล่งท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว โดยมีแนวทางและมาตรการที่หลากหลาย เช่น การจัดการบริหาร อนุรักษ์วัด ด้วยการร่วมมือกันระหว่างวัด กรมศิลปากร และภาคเอกชน การพัฒนาการท่องเที่ยว และการอนุรักษ์โบราณวัตถุ โบราณสถานอันเป็นสมบัติของชาติได้ และถ้าหากวัดที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวได้มีการดำเนินการในลักษณะของการเสริมสร้างคุณค่าของการพัฒนาศักยภาพในการบริหารจัดการและส่งเสริมให้ ชุมชนและผู้ประกอบการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว และการจัดรูปแบบกิจกรรมการท่องเที่ยวที่เหมาะสมรวมทั้งการเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัดเข้าด้วยกัน ก็นับว่าจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งของ ผู้ที่สนใจ และนักท่องเที่ยว อีกทั้งยังจะเป็นประโยชน์ต่อการบริหารกิจกรรมการท่องเที่ยวในเชิงวัฒนธรรมที่มีการเรียนรู้ในทางพุทธ ศาสนา ประวัติศาสตร์ และศิลปวัฒนธรรมของชาติ

บทนำ

ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา เป็นสถานที่ประดิษฐานพระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบ คือ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ สถูป พระพุทธรูป ศาลาการเปรียญ และกุฏิ หรือสิ่งก่อสร้างอื่นที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นศูนย์กลางสังคมของพุทธศาสนิกชน และเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมประเพณีในพระพุทธศาสนา เป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณพระรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบไหว้บูชา และร่วมกิจกรรมต่างๆ ในพุทธศาสนา ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจการ หรือเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา ได้แก่ สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร เจดีย์และสถูป

สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสบอกการใช้สอยเสนาสนะอันสงัด อันได้แก่ ป่า โคนไม้ หรือเรือนว่าง มีชอกเขา ถ้ำในภูเขา ป่าช้า ป่าละเมาะ ที่โล่งแจ้ง ลมพางที่สงัดมีเสียงน้อย มีเสียง อึกทึกน้อย ไม่มีคนสัญจรไปมา ไม่มีคนพลุกพล่าน ว่า เหมาะเป็นที่ลึกลับ เป็นสถานที่ปฏิบัติธรรม และมีปรากฏว่า “ในพรรษาที่ 3 ขณะประทับจำพรรษา ณ เวฬุวันวิหาร กรุงราชคฤห์ เศรษฐี กรุงราชคฤห์ เลื่อมใสศรัทธาในภิกษุผู้สมบูรณ์ด้วยอริยาบถ

¹ นิสิตปริญญาเอก สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

จึงได้ทูลขออนุญาตสร้างเสนาสนะถวาย จึงทรง
อนุญาตเสนาสนะ 5 ชนิด ได้แก่ วิหาร เรือนมุง
แถบเดียวเรือนชั้น เรือนโล้น และถ้ำที่สร้างขึ้น
ทรงอนุโมทนาด้วยพระคาถาเหล่านี้ว่า

“วิหารย่อมป้องกันความหนาวร้อน
และสัตว์ร้าย นอกจากนั้นยังป้องกันงู ยุงและ
ฝนใน คราวหนาวเย็น นอกจากนั้นยังป้องกัน
ลมและแดดอันร้อนจัดที่เกิดขึ้น การถวายวิหาร
แก่สงฆ์เพื่อ หลีกเร้นอยู่ เพื่อความสุขเพื่อเพ่ง
พินิจ และเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทั้งหลาย
ทรงสรรเสริญว่าเป็น ทานอันเลิศ...” (สำนักงาน
คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ, พ.ศ.2544 : 50)

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภท
ประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ และ ศาสนสถาน
หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มนุษย์สร้างขึ้นและม
ีความสำคัญในฐานะเป็นหลักฐานทาง
ประวัติศาสตร์ โบราณคดีและศาสนาที่แสดงถึง
อารยธรรมของท้องถิ่น ทรัพยากรการท่องเที่ยว
ประเภท ศิลปวัฒนธรรม และประเพณี หมายถึง
ทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีคุณค่าทาง
ศิลปวัฒนธรรม และ ขนบธรรมเนียมประเพณี
ที่มีเอกลักษณ์ ซึ่งถ่ายทอดกันมาจากอดีตจนถึง
ปัจจุบันเป็นกิจกรรมที่ เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต
ของมนุษย์ และทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภท
มนุษย์สร้างขึ้น หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่
มนุษย์สร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการของ
นักท่องเที่ยว โดยการสร้าง กิจกรรมใหม่หรือ
ปรับปรุงดัดแปลงเพื่อให้สถานที่มีความ
หลากหลายในการทำกิจกรรมการ ท่องเที่ยว

การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้
จัดทำแผนแม่บทอุตสาหกรรมท่องเที่ยว

แห่งชาติ (พ.ศ.2544-2553) ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้
ให้ความเห็นชอบในการประชุม เมื่อวันที่ 31
ตุลาคม พ.ศ. 2543 โดยกำหนดนโยบายของแผน
ไว้ว่าเป็นการพัฒนาให้ประเทศไทยคงความ
เป็นผู้นำ ทางการท่องเที่ยวของภูมิภาคเอเชีย
แปซิฟิกอย่างต่อเนื่อง โดยได้ให้การท่องเที่ยว
ของไทยมีการ พัฒนาควบคู่ไปกับสาขา
เกษตรกรรมและอุตสาหกรรมเพื่อเป็นการ
เร่งรัดให้เกิดการกระจายรายได้ และสนับสนุน
ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีความพร้อม
และเข้มแข็งในการบริหารจัดการใน ธุรกิจ
ท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างมีประสิทธิภาพเพื่อ
ผลประโยชน์ของท้องถิ่นโดยตรง และเป็นการ
อนุรักษ์ทรัพยากรของไทยให้คงความสมบูรณ์
ตลอดจนคงความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรม
ที่ ชัดเจน (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, พ.ศ.
2544 : 46)

ทรัพยากรการท่องเที่ยวประเภท
ประวัติศาสตร์ ศาสนสถานและศิลปวัฒนธรรม
ที่สำคัญของมนุษย์สร้างขึ้น เช่น วัด พระปรางค์
อุโบสถ วิหาร สถูปเจดีย์ พระพุทธรูป ศาลาการ
เปรียญ หอไตร นั้น เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า
ของชนชาติไทยสะท้อนให้เห็นถึงอารยธรรม
ภูมิ ปัญญา วิถีชีวิต และเทคโนโลยี การจัดการ
ของผู้คนในสังคมเป็นแหล่งรวมศิลปวิทยาการ
ในสาขา ต่าง ๆ ทั้งด้านโบราณคดี ศาสนสถาน
วัฒนธรรม จารีตประเพณี สถาปัตยกรรม
ศิลปกรรม ศูนย์วิทยาศาสตร์ฯ ทรัพยากรการ
ท่องเที่ยวโดยเฉพาะแหล่งท่องเที่ยวประเภทวัด
นั้น นับว่ามี คุณค่าและมีบทบาทที่สำคัญยิ่ง
เพราะวัดเป็นแหล่งที่เชื่อมโยงความเป็นมาของ
วัฒนธรรมกับ ชุมชนและเป็นสถานที่รวบรวม

มรดกศิลปวัฒนธรรม และศิลปกรรมอันวิจิตรงดงามเพียบพร้อม ด้วยคุณค่าทางศิลปะที่แสดงให้เห็นถึงภูมิปัญญาและความเป็นอัจฉริยะของบรรพบุรุษ นอกจากนี้ วัดยังประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทั้งทางภูมิสถาปัตยกรรมที่สวยงาม วัดจึงเป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์และมีคุณค่าทางศิลปะที่นักท่องเที่ยวให้ความสนใจ (วิวัฒน์ชัย บุญยศักดิ์, พ.ศ.2533 : 89-90)

สถานที่สำคัญในพระพุทธศาสนา โดยเฉพาะ ศาสนสถานที่สำคัญของวัดในกรุงเทพมหานครถือว่าเป็น เป็นแหล่งรวมสามารถ ศึกษาย้อนกลับได้ในด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม ความเป็นมาของชุมชน สังคม และการเป็นแหล่งรวมของศิลปะวิทยาการ ต่างๆ ตลอดจนองค์ความรู้ด้านพุทธศาสตร์และพุทธศิลป์ มีความสำคัญต่อการเป็น มรดกเชิง ประวัติ ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งไม่เฉพาะแต่คนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนเท่านั้น นักท่องเที่ยว ต่างชาติก็ ยังสนใจที่จะศึกษาหาความรู้โดยอาศัยวัด ศาสนสถานเป็นศูนย์กลางของการท่องเที่ยว และการเรียนรู้ นอกเหนือจากการท่องเที่ยวแหล่ง ธรรมชาติต่างๆ วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในสังคมไทยมาตั้งแต่อดีต อิทธิพลของพุทธศาสนาเป็นปัจจัยสำคัญในการกำหนดวิถีชีวิตของชาว ไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นแหล่งที่รวบรวมงานศิลปวิทยาการและความรู้มากมายหลายสาขา ตลอดจนเป็นแหล่งรวมของศิลปกรรมที่มีค่า เช่น โบราณสถาน โบราณวัตถุ และจิตรกรรมฝาผนัง ซึ่งงานศิลปกรรมต่างๆ เหล่านี้นับเป็นมรดกทาง

วัฒนธรรมอันล้ำค่าและเป็นเสมือนเอกลักษณ์ของ ความเป็นชาติไทย ปัจจุบันวัดมีบทบาทเพิ่มมากขึ้นกว่าเดิมคือ การเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศาสนสถานที่สำคัญ เพราะภายในวัดประกอบไปด้วยศิลปวัฒนธรรมที่สะท้อนให้เห็นอารยธรรมและ ความเจริญของชาติอันเป็นแหล่งรวม ที่สามารถศึกษาย้อนกลับได้ในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี วัฒนธรรม ศิลปกรรม สถาปัตยกรรมรวมทั้งการเชื่อมโยงความเป็นมาของวัฒนธรรม กับชุมชนและการตั้งถิ่นฐานของชุมชน นอกจากนี้วัดยังเป็น ทรัพยากรการท่องเที่ยว ที่ประกอบด้วยสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่สวยงามสงบ สันโดษตามหลักพระพุทธศาสนา(รลิกา อังกูร, พ.ศ.2544 : 148)

การขยายตัวการท่องเที่ยวในประเทศ ทำให้สภาพแวดล้อมแหล่งท่องเที่ยวเสื่อมโทรม ลงเกิดผลกระทบในทางลบตามมา ทั้งผลกระทบทางกายภาพ เช่น ปัญหาค่าเสื่อมโทรมของ แหล่งท่องเที่ยว และผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม และได้ส่งผลกระทบถึงวัด ได้แก่ ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากสภาพแวดล้อมภายในวัด เช่น การก่อสร้างอาคารใหม่ที่ไม่ประสาน สอดคล้องกับสิ่งก่อสร้างอันเป็นองค์ภูมิสถาปัตยกรรมเดิม การทำลายโบราณวัตถุ โบราณสถาน 4

ของ บุ ค ล ผู้ เกี ย ว ชื่ อ ง โ ด ย รู้เท่าไม่ถึงการณ์ การขาดการวางแผนการจัดการท่องเที่ยวและภูมิ สถาปัตยกรรมที่เหมาะสม การขาดการควบคุมการจัดการใช้ที่ดินภายในวัดเพื่อกิจกรรมต่างๆ เช่น ความสวยงามของโบสถ์ เจดีย์ วิหาร รวมถึงการ

ละเลยด้านคุณค่าทางด้านศิลปวัฒนธรรม ตลอดจนการสร้างคุณค่าทางจริยธรรมเพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ที่มีค่าในการท่องเที่ยว **ความเป็นมาของศาสนสถาน**

ศาสนสถานในพระพุทธศาสนา หมายถึง วัดเป็นสถานที่ประดิษฐาน พระพุทธศาสนา มีองค์ประกอบคือ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ สถูป พระพุทธรูป ศาลาการเปรียญ และกุฏิ หรือสิ่งก่อสร้าง อื่นที่เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนาเป็นที่พักอาศัยของพระภิกษุ สามเณร เป็นศูนย์กลางสังคมของ พุทธศาสนิกชน และเป็นสถานที่ประกอบกิจกรรมประเพณี ใน พระพุทธศาสนา เป็นอนุสรณ์ให้ระลึกถึงคุณ พระรัตนตรัย ซึ่งพุทธศาสนิกชนนิยมไปกราบ ไหว้บูชา และร่วมกิจกรรมต่างๆ ในพุทธ ศาสนา ซึ่งสร้างขึ้นเพื่อใช้ในกิจการ หรือ เกี่ยวข้องกับ พระพุทธศาสนา ได้แก่ สำนักสงฆ์ วัดวาอาราม โบสถ์ วิหาร เจดีย์และสถูป เป็นต้น (วสันต์ ชีวะสาธน์, 2552 : 4)

ศาสนสถานและศาสนวัตถุ หรือ ศาสนาสมบัติ หมายถึง ทรัพย์สินสมบัติต่างๆ ของวัดรวมทั้ง สังกหามทรัพย์ กล่าวคือ ทรัพย์ เคลื่อนที่ได้ เช่น เงินทอง เครื่องใช้สอยต่างๆ อสังหามทรัพย์ กล่าวคือ ทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไม่ได้ เช่น ที่ดิน เสนาสนะ อุโบสถ วิหาร ศาลา การ เปรียญ เป็นต้น (สุริย์ มีผลกิจ และวิเชียร มี ผลกิจ, พ.ศ.2545 : 41-42)

ศาสนสถานและศาสนวัตถุ ในที่นี้ หมายถึง สิ่งต่างๆที่มีความสัมพันธ์หรือเป็น ตัวแทน ของพระพุทธศาสนา ที่เห็นได้ชัดเจน ที่สุด คือ “วัด” ซึ่งเป็น พุทธสถาน ที่รวบรวม ศาสน วัตถุ ในทุกๆ ด้าน ไว้ไม่ว่าจะเป็น

พระพุทธรูป จิตรกรรมฝาผนัง รวมทั้งงาน วรรณกรรมทาง พระพุทธศาสนา ซึ่งสิ่งเหล่านี้ คือเครื่องสะท้อนให้เห็นถึงรูปแบบความนิยม แห่งยุคสมัย (ศาสตราจารย์นายแพทย์ประเวศ วัระสี, 2539 : 125)

ศาสนสถานที่ใช้ประกอบพิธีกรรม ของศาสนาพุทธ ดังนั้นอาจเรียกว่าเป็น “พุทธ สถาน” ซึ่งหมายถึง อาคารสถานที่ (สถานที่ที่ เป็นที่ตั้งของอาคาร) ที่สร้างขึ้นเนื่องในพุทธ ศาสนาและถูกกำหนดเขตอย่างแน่นอน สำหรับ เป็นที่ตั้งของอาคารต่างๆ อันเป็นองค์ประกอบ ของวัด ได้แก่ โบสถ์ วิหาร เจดีย์ สีมา หอไตร ศาลาการเปรียญ กุฏิ เป็นต้น นอกจากนี้วัด โดยทั่วไปก็เป็น ที่ พำนักของพระภิกษุสงฆ์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2525 : 747)

ความสำคัญของศาสนสถาน

แหล่งท่องเที่ยวเชิงพุทธ หมายถึง แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญและคุณค่าทาง พระพุทธศาสนาซึ่งมีองค์ประกอบ 4 ด้าน คือ ด้านเกจิอาจารย์ ด้านรูปเคารพและวัตถุมงคล ด้าน สถาปัตยกรรมและจิตรกรรม และด้าน สถานที่ปฏิบัติธรรม

วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นแหล่งรวมของวัฒนธรรมมีทรัพยากร ทางกายภาพ ทรัพยากรทั้งที่เป็นรูปธรรมและ นามธรรม เพียงแต่จะถ่ายทอดออกไปได้ อย่างไร ถ้า เราไปแยกส่วน ไม่ได้มองอย่าง ต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผล เราก็จะทำได้เพียงแค่ มาวัดเพื่อถ่ายรูป สวยงาม ชาวต่างชาติจำนวน มากที่มีพื้นฐานศาสนาและวัฒนธรรมต่างกันก็ มาเพียงแค่อายุรูป บางครั้งก็มาทากริยาที่ไม่ เหมาะสม คนไทยบางกลุ่มมาก็ไม่ได้สร้างเสริม

ปัญญา ส่วนหนึ่งอาจจะ เป็นเพราะวัดไม่ได้ แสดงบทบาทอย่างชัดเจนว่าจะพัฒนาสังคม ทั้ง ที่บทบาทของวัดสามารถสนอง ประโยชน์ได้ ทั้ง 2 ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมและด้านการนารายได้เข้ามาทำนุบำรุงวัด ทำนุบำรุงท้องถิ่น จังหวัดและประเทศโดยรวม ขณะเดียวกันวัดก็เป็นแหล่งที่สามารถ ให้ความรู้ความคิด ที่กว้างขวางขึ้น ให้ความสงบ ความร่วมมือกับผู้มาเยือนทำให้พุทธศาสนิกชน เข้าใจพุทธศาสนาได้ดีขึ้น วัฒนธรรมของชุมชน ของสังคมไม่ว่าที่ใดในโลกไม่มีอะไร เป็นหลักเท่ากับศาสนา ศาสนาเป็น รากเหง้าของการตั้งชุมชน สังคม (กนกวรรณ คุณศรีแก้ว, 2542 : 49)

การอนุรักษ์ศาสนสถานของวัด

ในสมัยพุทธกาล มีจุดเปลี่ยนแห่งยุคสมัย แม้ว่าพระสงฆ์จะประพฤติปฏิบัติภารกิจหลักต่างๆ สืบต่อกันมา แต่สภาพการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป มีดังต่อไปนี้คือ

ภารกิจด้านการสร้างวัดถวายให้เป็นที่จำพรรษาแก่พระภิกษุสงฆ์ของอุบาสก อุบาสิกาที่มีรูปแบบที่เปลี่ยนไปโดยมากในปัจจุบันนี้ พุทธศาสนิกชนมักจะถวายที่ดินแก่วัดโดยให้ พระสงฆ์ดำเนินการก่อสร้างเองตามอัธยาศัย และทางพระสงฆ์ได้เน้นการก่อสร้างศาสนสถาน มากกว่าที่จะสร้างศาสนบุคคล เพราะในการพิจารณาสมณศักดิ์นั้น ได้ใช้ศาสนวัตถุในการพิจารณาประกอบด้วยส่วนหนึ่ง (พระเทพวิสุทธิกวี (ไสว สุจิตโต), 2532 : 181)

วัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ทรงคุณค่า เพราะเป็นแหล่งรวมของศาสนสถานและการท่องเที่ยว มีทรัพยากรทางกายภาพ ทรัพยากร

ทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม เพียงแต่จะถ่ายทอด ออกไปได้อย่างไร ถ้าเราไปแยกส่วน ไม่ได้มองอย่างต่อเนื่องเป็นเหตุเป็นผล เราก็จะทำได้เพียงแค่ว่า มาวัดเพื่อถ่ายรูปสวยงาม ชาวต่างชาติจำนวนมากที่มีพื้นฐานศาสนาและวัฒนธรรมต่างก็มา เพียงแค่ถ่ายรูป บางครั้งก็มาทากิริยาที่ไม่เหมาะสม คนไทยบางกลุ่มมาก็ไม่ได้สร้างเสริมปัญญา ส่วนหนึ่งอาจจะ เป็นเพราะวัดไม่ได้แสดงบทบาทอย่างชัดเจนว่าจะพัฒนาสังคม ทั้งที่บทบาทของ วัดสามารถสนองประโยชน์ได้ทั้ง 2 ด้าน ทั้งด้านเศรษฐกิจและสังคมและด้านการนารายได้เข้ามา ทำนุบำรุงวัด ทำนุบำรุงท้องถิ่น จังหวัดและประเทศโดยรวม ขณะเดียวกันวัดก็เป็นแหล่งที่สามารถ ให้ความรู้ความคิดที่กว้างขวางขึ้น ให้ความสงบ ความร่วมมือกับผู้มาเยือน ทำให้พุทธศาสนิกชน เข้าใจพุทธศาสนาได้ดีขึ้น วัฒนธรรมของชุมชน ของสังคมไม่ว่าที่ใดในโลกไม่มีอะไรเป็นหลัก เท่ากับศาสนา ศาสนาเป็นรากเหง้าของการตั้งชุมชน สังคม (กนกวรรณ คุณศรีแก้ว, 2542 : 49)

ดังนั้น พระสงฆ์จึงให้ความสำคัญแก่การสร้างศาสนวัตถุ โดยบางครั้งมิได้คำนึงถึงความจำเป็นมากนัก แต่สร้างเพื่อให้ผู้บริหารได้เห็นถึงความสามารถหรือบารมีของผู้สร้าง และผู้บริหารส่วนใหญ่ก็คิดแบบเดียวกัน

การบริหารและการอนุรักษ์ศาสนสถานของวัดในกรุงเทพมหานคร เจ้าอาวาสเป็นพระ สังฆาธิการระดับวัดที่มีฐานสูงสุดในวัด ได้รับการคัดเลือก และแต่งตั้งตามกระบวนการจากเจ้า คณะอำเภอ โดยคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติเป็นเจ้าอาวาส (ยกเว้น

พระอารามหลวง) ต้องมี พรรษาพัน 5 พรรษา ขึ้นไป และเป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2544 : 11)

ภิกษุเจ้าอาวาส เป็นผู้นำของพระภิกษุสงฆ์สามเณรและคฤหัสถ์ที่มีอยู่ในวัดจึงมีความสำคัญที่สุดต่อความเจริญรุ่งเรืองสันติสุขและความมั่นคงของวัดที่จะเป็นผู้บริหารกิจการของ วัดการปกครองบังคับบัญชา การดูแล การแนะนำ สั่งสอนพระภิกษุ สามเณรและฆราวาสผู้อยู่ในวัด ให้ร่วมแรงร่วมใจกันปฏิบัติศาสนกิจดำเนินกิจกรรมและโครงการต่างๆ ของวัด ให้สำเร็จไป ด้วยดีมีประสิทธิภาพสูง และให้วัดมีความเจริญรุ่งเรือง สันติสุข และมั่นคง เป็นศูนย์กลางให้การศึกษอบรมศีลธรรม จริยธรรม และกฏนาธรรมวิปัสสนากัมมัฏฐานแก่ชุมชนและประชาชนทั้งใกล้และไกล ให้เป็นที่พึ่งทางใจแก่สาธุชนได้อย่างแท้จริง

กรมการศาสนา กล่าวว่า ลักษณะของผู้นำหรือแบบของความเป็นผู้นำ จะมีอิทธิพลต่อการบริหารในลักษณะต่างๆ กัน การเลือกแบบภาวะผู้นำที่เหมาะสม ย่อมนำไปสู่การบรรลุ เป้าหมายขององค์การและ เป้าหมายส่วนบุคคลได้ วัดและชุมชนซึ่งถือว่าเป็นองค์การบริหาร ส่วนหนึ่งเช่นเดียวกัน ผู้นำซึ่งทำหน้าที่ด้านบริหารองค์การของวัดและชุมชนก็คือ เจ้าอาวาส และ ผู้นำชุมชน จึงจำเป็นต้องมีบทบาทและหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัดและชุมชนหลักๆ ดังนี้

เจ้าอาวาสในวัดหนึ่งๆ มีหน้าที่หลัก คือ

1. บำรุงรักษาวัด จัดกิจการ และ ศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี

2. ปกครองบรรพชิตและคฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ในวัด ให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม

3. เป็นธุระในการศึกษาอบรม และสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่บรรพชิตและคฤหัสถ์

4. ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศล (มาตรา 37)

ในด้านอำนาจของเจ้าอาวาสนั้น มีดังนี้

1. ห้ามบรรพชิตและคฤหัสถ์ซึ่งมิได้รับอนุญาตจากเจ้าอาวาสให้เข้าไปอยู่อาศัยในวัดได้

2. หากบรรพชิตหรือคฤหัสถ์ไม่ตั้งตนอยู่ในโอวาทของเจ้าอาวาสๆ มีอำนาจในการให้ออกหรือไล่ออกไปจากวัดนั้นได้

3. เจ้าอาวาสมีอำนาจในการสั่งให้บรรพชิตหรือคฤหัสถ์ที่อาศัยอยู่ในวัด ให้ทำงาน ภายในวัดนั้นได้

4. เจ้าอาวาสมีอำนาจในการสั่งทำทัณฑ์บนหรือให้ขอขมาโทษ เมื่อพระภิกษุผู้ได้ปกครองทำผิดคำสั่งของเจ้าอาวาส ซึ่งสั่งโดยชอบด้วยธรรมวินัย กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบ ข้อบังคับ หรือคำสั่งของมหาเถรสมาคม (มาตรา 38) (กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, 2538 : 95)

ระบบการจัด การ พิ พิ ธ กั ณ ท์ โบราณสถาน ศาสนสถานให้ เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน มีดังนี้

1. ด้านโครงสร้างพื้นฐานศาสนสถานควรมีสถานที่จอดรถที่เพียงพอ มีห้องน้ำที่

สะอาดและเพียงพอให้บริการ มีที่นั่งพักผ่อน
นอกอาคารให้กับนักท่องเที่ยว

2. ด้านบุคลากร ศาสนสถานควรมีจัด
บุคลากรที่สามารถใช้ภาษาอังกฤษได้ให้
คำแนะนำกับนักท่องเที่ยว

3. ด้านการบริหารองค์กร เจ้าอาวาส
ควรให้ประชาชนในท้องถิ่นและหน่วยงานของ
รัฐ เสนอแนะแนวทางการบริหารจัดการวัด ตั้ง
คณะกรรมการวัดเป็นวาระสองปี

4. ด้านภูมิทัศน์ของแหล่งท่องเที่ยว
ศาสนสถานควรประสานกับองค์กรปกครอง
ส่วน ท้องถิ่นให้จัดส่งเจ้าหน้าที่ไปตัดหญ้าให้
เดือนละครั้ง

5. ด้านหัวใจของแหล่งท่องเที่ยว
ศาสนสถานควรนำเสนอให้ชัดเจนว่า ศาสนม
งคล ไฉนเป็นหัวใจหลักของศาสนสถานแห่งนี้

6. ด้านการประชาสัมพันธ์ ศาสน
สถานควรทำเอกสารประชาสัมพันธ์เป็นสอง
ภาษา เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวต่างชาติ และควรมี
เว็บไซต์ของวัดเพื่อให้ข้อมูลแก่นักท่องเที่ยว

7. ด้านการให้บริการ ศาสนสถาน ควร
มีที่สำหรับการกราบนมัสการพระ สันทนา
ธรรมและประพรมน้ำพุทธมนต์ให้เป็น
สัดส่วน พร้อมทั้งมีเอกสารแนะนำการใช้ภาษา
เฉพาะในการสนทนา

8. ด้านการมีส่วนร่วมของชุมชน
สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสำนักพระพุทธ
ศาสนา จังหวัดและองค์การบริหารส่วนจังหวัด
ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลควรกำหนด
กิจกรรม เพื่อให้คนในชุมชนได้เข้ามามีส่วน
ร่วมทำกิจกรรมร่วมกับศาสนสถาน (ณัฐพงษ์
ถือคำ และสมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์, 2550 : 55)

สรุป

ประวัติและความสำคัญของศาสน
สถานมีความสำคัญในฐานะเป็นแหล่งยึด
เหนี่ยวทางด้านจิตใจ ศาสนสถาน ดังกล่าวยังมี
ความสำคัญในแง่เป็นสิ่งแสดงถึงความศรัทธา
แสดงประวัติศาสตร์และบริบทความเชื่อของ
คนในช่วงเวลาของการสร้างศาสนสถาน ด้วย
นักท่องเที่ยวชาวไทยจะเข้ามาทำศรัทธา เพื่อ
เป้าหมายทางศาสนา ส่วนนักท่องเที่ยว
ต่างประเทศ จะเข้ามาทำศรัทธาเพื่อแสวงหา
ความรู้ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและความ
เชื่อของคนไทยในอดีตและคนไทยในปัจจุบัน
ซึ่งศาสนสถานจะสะท้อนมิติทางด้าน
ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมของคน ไทยได้อย่าง
ดี จะเห็นได้ว่าศาสนสถานที่ถูกกล่าวข้างต้น แต่ละ
ประเภทก็จะมียุคประกอบที่แสดงให้เห็นมิติ
ทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม สังคมได้
อย่างดี เช่น พระอุโบสถและพระวิหารหลวงจะ
แสดงสถาปัตยกรรมการออกแบบตามแบบแผน
สกุลช่างของแต่ละยุค และยังเป็นที่ยึดฐาน
พระพุทธรูป แสดงภาพจิตรกรรม ภาพจิตรกรรม
ที่ปรากฏในพระอุโบสถ และพระวิหารหลวงจะ
แสดงอดีตพุทธ ประวัติพระพุทธเจ้าและชาดก
ซึ่งแสดงหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาที่ใช้
เป็น หลักยึดถือร่วมกัน ภาพจิตรกรรมนี้ ในแต่
ละสมัยจะมีภาพที่แสดงแตกต่างกัน ภาพ
เดียวกันในแต่ ละยุคก็จะวาดต่างกัน สิ่งเหล่านี้
จะสะท้อนมิติทางความเชื่อและวัฒนธรรมของ
ผู้สร้างได้ นักท่องเที่ยวเข้ามาทำศรัทธาจะ
เข้าใจสังคมไทยได้อย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- กนกวรรณ ดุงศรีแก้ว. (2542). การพัฒนาวัดให้เป็นแหล่งท่องเที่ยว. จุลสารการท่องเที่ยว, 18 (4), ตุลาคม-ธันวาคม.
- กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ, (2539). คู่มือถวายความรู้แก่พระสังฆาธิการปี 2538. กรุงเทพมหานคร: การศาสนา.
- การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย. (2544). แผนปฏิบัติการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศแห่งชาติ. กรุงเทพมหานคร.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงาน.(2544). บทบาทที่พึงประสงค์ของวัด และพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐพงษ์ ถือคำ และ สมหมาย ปิ่นพุทธศิลป์. (2550). ระบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ โบราณสถาน ศาสนสถานให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน, งานวิจัยกองทุนสนับสนุน (สวท). ภูเก็ต มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต.
- น้อย ลายคราม และ ผศ.สุบรรณ จันทบุตร. (2539). การบริหารและการจัดการวัดให้เป็นศูนย์กลางชุมชน.
- ประเวศ วะสี. ศาสตราจารย์นายแพทย์. (2539). พระสงฆ์กับการรู้เท่าทันสังคมในการบริหาร จัดการวัดในยุคโลกาภิวัตน์. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ.พี.กราฟิเคิลไซน์ และการพิมพ์ จำกัด.
- พระเทพวิสุทธิกวี (ไสว สุจิตโต), (2532). วิชาการเลขานุการ ตามแนวหลักสูตร แผนกอบรมโรงเรียนพระสังฆาธิการ. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: บริษัทประยูรวงศ์ จำกัด.
- รติกา อังกูร. (2544). ความพร้อมของวัดในเขตกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับการเผยแพร่พระพุทธศาสนาโดย ผ่านการนาชมศิลปวัฒนธรรม. รายงานการวิจัย. กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2544.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2525. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์, 2525.
- วสันต์ ชีวะสารณ์. (2552). ศาสนสถานในพุทธศาสนา : แหล่งและบทบาท. กรุงเทพมหานคร.
- วิวัฒน์ชัย บุญยภักดิ์. (2533). “การท่องเที่ยว”. ตำรา-เอกสารวิชาการ. กรุงเทพมหานคร: ภาค พัฒนา ตำราและเอกสารวิชาการ. หน่วยศึกษานิเทศก์.
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2544). แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่เก้า พ.ศ. 2545-2549. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- สุรีย์ มีผลกิจ และ วิเชียร มีผลกิจ.(2545). พระพุทธกิจ 45 พรรษา. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: บริษัท คอมฟอร์ม จำกัด.